

Karita Mattila

**KARITA
MATTILA**

Korkealta ja kovaa

RAILA KINNUNEN

WSOY

Raila Kinnunen

KARITA
MATTILA

KORKEALTA
JA KOVAA



WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

© KARITA MATTILA, RAILA KINNUNEN JA WSOY 2016

ISBN 978-951-0-41070-7

PAINETTU EU:SSA

Omistan tämän kirjan yleisölleni Suomessa.

KARITA MATTILA

Sisällys

Saatesanat 9

Lukijalle 11

1 Metropolitan-timantti 13

2 Satakieli, ankanpoikanen, joutsen 19

3 Parhaassa seurassa 35

4 Tapio 43

5 Tabut 55

6 Modernia 63

7 Päätöksiä 83

8 Hyvissä käsissä 95

9 Suomi 117

10 Tapahtumat, ihmiset, vuodet vilistävät 141

11 Hyviä muistoja ja ikävämpiä 161

12 Ihmisen tekoja ja luonnonmullistuksia 183

13 Taivas, rohkea ratkaisu, onni lavalla 199

14 Naisasiaa, naisen asiaa 219

15 Eteenpäin 237

16 Texas, Paris 255

Henkilöhakemisto 265

Saatesanat

TÄMÄ KIRJA ei ole muistelmat. Laukkaan edelleen ympäri maailmaa, osallistun ja teen aivan liikaa töitä alkaakseni kuvitella, minkälaista elämää – saati muutosta – eläköityminen toisi mukanaan. Ja muistelmathan kuuluvat eläkeläisille, eikö? En näe töitten lopettamista näköpiirissä, mikäli se on minusta kiinni.

Muistelen nykyään kyllä mielelläni menneitä, mutta se kai kuuluu luonnollisena osana vanhenemiseen. Joten miksi tämä kirja? Spontaani vastaus: ikääntymiseen vääjäämättä liittyvä egon hemmottelu ja arvostelukyvyn notkahtaminen. Ja hei! Olen vähentänyt työntekoa, joten yllättäen löytyi aikaa. Niin syntyi fanikirja, kuten tätä itse nimitän, ja haluan omistaa sen yleisölleni Suomessa!

Lukuisissa pitkissä sessioissa Railan kanssa olen saanut sydämen kyllyydestä hyvällä omallatunnolla puhua itsestäni ja elämästäni – aika kivaa. Hohhoijaa! Muistelmia odotellessani lähdin, niitä harjoitellakseni, sukellusreissulle menneisiin vuosiin ja kaikenkarvaisiin tapahtumiin, ilman mitään kummempaa järjestystä, kronologista tai muuta.

Lapsuuden ja nuoruusvuodet säästän muistelmiini, joten tätä kirjaa voisi kutsua »nuoren oopperalaulajan löytöretkeksi itseensä, aikuiseksi taiteilijaksi» tai lakonisesti, vaan ei yhtään vähemmän poeettisesti: »minä eilen, tänään». Täytyy myöntää, että hausempaa tämä homma oli kuin odotin: muistellessa nauru on ollut herkässä, ja itkuunkin olen liikutukseltani pirahtanut välillä.

Tarinoita, tapahtumia mahtuu ammattilaulajan 33 vuoteen yllättävän paljon omasta mielestäni. Alkuun kun kuvittelin, etten kuitenkaan mitään muista ja että ei kai minulle nyt vielä ole mitään ihmeellisempää tapahtunut, ainakaan kirjan verran. Väärin arvioin, ja tämä syntyi – eivätäkä kaikki jutut edes mahtuneet mukaan!

Toivottavasti riveiltä ja niiden välistä kuitenkin löytyy johtolanka, jota olen itse seurannut: huumori. Ja vähintään kerran päivässä pitää nauraa itselleen. No ainakin joka toinen päivä, riippuen siitä kuinka kiireä pipo on kulloinkin päässä. Nauru pitää tiellä.

Karita Mattila

Lukijalle

KARITA MATTILA on enemmän. Enemmän kaikkea. Siitä tämä kymmenien tarinoiden, mielipiteitten ja pitkien sitaattien henkilökuva tahtoo kertoa.

Vanhoissa Tarzan-kirjoissa ylimenot hoituivat toteamuksella: samaan aikaan toisaalla, samaan aikaan viidakossa. Ihanassa Golden Girls, Tyttökullat-televisiosarjassa siirtymät loikkasivat joukon seniorin Sophia Petrillon lapsuudenmaisemiin Sisiliaan vanhanrouvan sanoin: Picture this, kuvittele!

Karitan puhetapa on mainio sekoitus järjestelmällistä ennakkoharkintaa ja villiä rönsyä. Hän yleensä ilmoittaa, että nyt tulee rönsy, tai jälkikäteen: karkasi kynsistä. Rönsyt, versot, harhailut on pyritty letittämään kuriin, mutta välillä ne päästetään lonkeroimaan luonnollisessa olotilassaan – ja toisinaan tulee Karitan varoituksen mukaan musiikijuttuja. Silloin mennään ammattimaailmaan kuuntelijalta ja lukijalta jonkinlaisia ponnistuksia vaatiin.

Minä en ole klassisen musiikin asiantuntija. Minulla ei ole intohimoja tai edellytyksiä sellaiseksi tässäkin pyrkiä. Ei ole agenda, missiota, ketun häntää kainalossa omien vakaumusten tai näkemysten pönkittämiseksi. Siksi varmaan päädyinkin tämän kirjoittajaksi.

Mutta Karitan olen tuntenut ja tehnyt hänen kanssaan töitä vuodesta 1984. Joskus monta kertaa vuodessa, toisinaan parin vuoden katkoin, eri puolilla Eurooppaa, Yhdysvalloissa ja Suomen Turussa ja Helsingissä.

Olen tätä kirjaa tehdessäni vihellellyt Ravelin Boléroa: kiihtyvää, tykyttävää, pienestä isoksi paisuvaa, pääteemoihin palaavaa, vauhtia ottavaa, hurjaa ja verevää teosta, joka kulkee kuin elämä itse. Ja lopussa uuvutaan ja riehaannutaan. Jostain syystä se on tuntunut osuvalta.

Kiitokset Apu-lehden pitkäaikaiselle päätoimittajalle Matti Saarelle, joka oopperamielisenä lähetti minut lehden toimittajana pitkin poikin maailmaa diivaamme tapaamaan ja haastattelemaan.

Kiitokset A-lehdille luvasta käyttää vanhojen Apu-lehden juttujen materiaaleja kirjanteossa.

Kiitos Karitalle matkasta myrskyissä ja tyvenessä, luottamuksesta. Opin valtavasti: ennen kaikkea intohimosta, sitoutumisesta, huumorintajusta, itsekurista, rohkeudesta, taiteilijaelämästä. Sanomatta selvää on, että oopperatietoni moninkertaistuivat, mutta eivät ne silti vieläkään ole maininnanarvoisia.

Ja nyt: kiinnittäkää turvavyöt!

Raila Kinnunen

1

Metropolitan-timantti

Lupaus

ON KESÄ 1977. Karita Mattila on 16-vuotias, ja lapsenlikkana Ruotsissa.

– Menin Ruotsiin, varmaan silloin sanottiin demaritermein että piikomaan. Se oli ruotsalainen pankkiiriperhe, mies oli Skandinaviska Enskilda Bankenissa, rouva teollisuussuvun perijätär. Asuivat hienossa huoneistossa Tukholman Karlavägenillä, Karita aloittaa tarinan noin 37 vuotta myöhemmin.

– Koulun ilmoitustaululle ilmestyi lappu, yksi ylempiluokkalainen tyttö oli ollut siellä edellisen kesän. Innostuin, ja vanhempani antoivat luvan lähteä, kun versio vaikutti luotettavalta ja ruotsalaiset hoitivat kaikki kulut. Maksoivat palkkaakin au pair -tyyliin.

Osa kesästä kului Tukholmassa, osa villassa meren rannalla Åkersbergassa. Finlands båtar lipuivat ohi, ja kesän jättiutinen oli prinsessa Victorian syntymä.

– Jouduin tekemään valtavan hyviä juttuja. Rouva pisti minut välillä ratkomaan miehensä puvuntakkia vuorineen, kun toppaukset olivat menneet ryppyyn. Minä sitten oioin ja ompelin, ja se oli todella vaikeaa ja jännää. Tein kaikenlaista: leivoin, laitoin ruokaa, siivosin, olin lasten seurana, leikin ja pelasin. 8-, 6- ja 4-vuotiaat tytöt olivat hyviä kielenopettajia: ei menneet mitkään virheet läpi.

– Yhtenä päivänä perkasin silakoita laiturilla naapurin rouvan kanssa ja tuli juttua, että olen musiikkiopistossa ja otan laulutunteja. Taisin kajauttaa laulunkin näytteeksi. Astrid, perheen rouva, oli hänkin kuunnellut ja tokaisi, että sitten kun laulat Metropolitanissa, me tullaan kuuntelemaan!

Talvella 1990 Karita Mattila debytoi Metropolitanissa. Hän oli 29-vuotias Donna Elvira Mozartin Don Giovanni -oopperassa, ja Tukholmasta saapui 12 henkeä sitä todistamaan.

– Tulivat pukuhuoneeseeni – olin hoitanut luvat, silloin ei vielä ollut niin tiukkaa kuin nykyisin. Astrid toi lahjaksi sijoitustimantin. Se oli sormus, jossa oli ihan tuntuvan kokoinen timantti kruunussa, kruununakin oli niin iso että se repi kaikki sukat. Astrid sanoi, että teetä siitä jotain mieleistäsi, ja niin minä tein. Liitolan Markku loi siitä kauniin uuden sormuksen Turussa.

Don Giovannin ohjasi Franco Zeffirelli ja James Levine johti, miehitys oli hieno: Samuel Ramey, Carol Vaness, Jerry Hadley, Dawn Upshaw, Kurt Moll.

– Olin niin innoissani! Olihan se rajapyykki, Met on aina Met. Siksi pettymys oli valtava, illuusiot romahtivat. Zeffirelli oli huonotuulinen ja pahasuinen. Kysyin häneltä, miten hän toivoo Elviran entranssin tehtäväksi. Siihen hän vastasi, että äh, pitääkö tällainenkin näyttää? Hän osoitti paikkaa näyttämöllä, sipsutteli keskelle ja löi ulkokämmenen otsaan – ihan tosissaan – kuin Ida Aalberg!

– Zeffirellille oli tärkeintä, miltä kaikki näyttää! Ei tullut henkilöohjausta. Hän sanoi, että naiset ja koirat ovat hänelle samaa, ja piikitteli yhtä pulleahkoa laulajatarta. Nosti tämän pitkää jakkua ja sanoi, että jonkun pitäisi pistää sinua peppuun, että pienenisi!

– Ei missään nimessä taiteellisesti tyydyttävien kokemus, mutta työvoitto. Musiikkipuoli ja työskentely maestro Levinen kanssa olivat merkittävä alku pitkälle yhteistyölle, ja talo teki tietysti lähtemättömän vaikutuksen. Laulaa sillä lavalla neljäntuhannen ihmisen edessä! Mutta odotuksissa putosin korkealta.

Zeffirelli oli ohjannut kasan mahtipontisia, ulkokultaisia elokuvia, liudan oopperataltiointeja ja muun muassa imelän Endless love -filmin. Myöhemmin vuonna 1990 hän istahti haastateltavakseni ohjattuaan kelpo Hamlet-elokuvan, nimiroolissa Mel Gibson.

Kun maestrolle selviää, että tulen Karita-maasta, hän ei tahdo millään päästä Gibsoniin ja mätään Tanskanmaahan. Zeffirelli julistaa, että Karita on paljon enemmän kuin vain ääni: Karitassa yhtyy taiteellisuus ja temperamentti, hänestä voi tulla mitä vain hän itse haluaa. Hänellä on mahdollisuus kohota sukupolvensa kaikkein suurimmaksi diivaksi – ja diiva on ylistäjälle maailman upein sana oopperataidetta kuvattaessa. Eikä Zeffirelli ollut koskaan ohjannut niin upeata ihmistä kuin Karita.

Karita muistaa hyvin, miten ohjaaja alkoikin yhtäkkiä pitää hänestä.

– Carlos Kleiber oli tullut katsomaan yksiä harjoituksia Metissä, ja Zeffirelli rupesi käyttäytymään kauhean ystävällisesti. Kleiberhan oli

niin maaginen kapellimestari, että jopa hänen kollegojensa ääni rupesi värisemään, kun hänestä puhuttiin. Harjoitusten jälkeen Zeffirelli tuli innoissaan pukuhuoneeseeni kertomaan, että Kleiber on ihastuksissaan. Kohta Kurt Moll koputti oveeni ja toi mukanaan esittelyä toivoneen Kleiberin. Muistan, miten minulta oli mennä salaattit vääriin kurkkuihin, oli varmaan tilliäkin hampaissa. Kleiber tuli sisään ja kehui heti ensimmäiseksi, että olette laihtunut, ryhtyi sitten puhumaan, että minun pitäisi tehdä Ruusuritarin marsalkatar. Jarruttelin, että ei vielä. Siihen Kleiber vastasi, että marsalkatarhan on nuori nainen.

– En koskaan päässyt tekemään Kleiberin kanssa töitä. Enkä kiistä Zeffirellin muita ansioita, mutta se siitä debyyttistä. Onneksi kuitenkin välimme harjoitusperiodin loppuun mennessä normalisoituivat sen verran, että erosimme hyvässä hengessä. Se on tärkeää.

Metropolitanin debyytin aikaan Karitalla oli jo komea ura. New Yorkin Mekkaa oli hänelle ehdotettu monta kertaa aiemmin.

– Amerikan-agenttini yritti painostaa minua koelauluun James Levinelle Metropolitanin debyyttiä varten, kun olin Washingtonissa tekemässä Donna Elviraa 1985. Sanoi, ettei kukaan laula Metissä ilman Levinen koelaulua. Mutta minulla oli tällainen ajatus päässä – mulla on tällaisia juttuja, fiksaatioita – että minähän en mene koelaulamaan Metiin. Minut kutsutaan sinne. Euroopan-agenttini Lontoossa sanoi, että se on sinusta itsestäsi kiinni, ei tarvitse mennä. Meidän silmissämme olet joka tapauksessa ennen pitkää Metropolitan-laulaja. Päätät ihan itse, mitä teet. En mennyt koelauluun – öhöm, pidin pääni!

– Ja niin tuli kutsu mennä ihan paraatiovesta tekemään vuoden 1990 uutta produktiota Don Giovannista! Sanoin kyllä. Olin 29-vuotias, kun sitten menin Metiin – se oli se tarina.

Karita Mattilalla on pitkälti toistasataa esitystä Metropolitanissa. Nelivuotiseksi venähtänyt tauko päättyy vuonna 2016, kun hän tekee ensimmäisen varsinaisesta sukupolven siirtymästä todistavan roolinsa Metissä, Jenúfa-oopperassa nimiroolin äitipuolena Kostelničkana – Jenúfan roolia hän on laulanut vuodesta 1998.

Sormus kantaa yhä nimeä Karitan Metropolitan-timantti, se säihkyi Karitan kädessä usein. Ruotsin pariskunta on käynyt monta kertaa kuuntelemaan Karitaa Lontoon Covent Gardenissa ja kylässä hänen Floridan-kodissaan. Zeffirellin, 93, viimeisin filmi Callas Forever on vuodelta 2002.

Don Giovanni pysyi Karitan repertuaarissa pitkään, ensin Elviran roolissa, sitten Donna Annana.

James Levinestä tuli myöhemmin yksi Karitan tärkeimmistä ja rakkaimmista kapellimestareista.

9 789510 410707

Karita Mattila

on lumonnut kuulijansa ympäri maailmaa paitsi loistavan äänensä myös eläytymiskykynsä ansiosta. Harvoin haastatteluja antanut laulaja päästää nyt ihailijansa kulissien taakse: arkeen Floridan-kodissa ja juhlaan maailman isoimpien oopperatalojen lavoilla.

Mattila kertoo kokemuksiaan maagisista maestroista ja uskomattomista kollegoista sekä hassuista sattumuksista ja unohtumattomista rooleista, jotka ovat puhuttaneet, ravisuttaneet ja hurmanneet. Eivätkä jatkuvasti matkustavan taiteilijan uhrauksia aina lähimmätkään ymmärrä.

Työssään ankaraan uurastukseen uskova Mattila ottaa kipakasti kantaa myös maailman asioihin. Onneksi, asioiden käydessä liian vakaviksi, kajahtaa ilmoille suomalaisen maalaistytön rehevä nauru ja itseironia.

»Periksi ei anneta, perkele!«

#kirja

WWW.KIRJA.FI



9 789510 410707

99.1

ISBN 978-951-0-41070-7

